

3. Ciocanu, Ion. Literatura română din Republica Moldova din Limba română, nr. 5. - Chișinău, 1997.
4. Dolgan, Mihai. Creația lui Gigore. Vieru în școală. - Chișinău, Lumina, 1994.
5. Simion, Eugen. Grigore Vieru – poet cu lira-n lacrimi, Caiete critice, 1994.
6. Universitatea de Stat din Moldova. Literatura română postbelică, Integrări, valorificări, reconsiderări. - Chișinău, Tipografia Centrală, 1998.
7. Vieru, Grigore. Strigat-am către tine. – Chișinău, 2009.

**FRAZEOLOGISME SOMATICE CU LEXEMUL
ŌIL/OCHI/GLAZ ÎN LIMBILE FRANCEZĂ, ROMÂNĂ ȘI RUSĂ**
Nadejda Țurcan-Cunițchi, Larisa Lupu
Catedra Limbi Moderne

Summary

*Somatic phraseologisms containing the lexeme „eye”
in French, Romanian and Russian*

This article analyzes some phraseologisms from semantic point of view containing the somatism „eye” in French, Romanian and Russian. Based on somatisms of each language, somatic phraseologisms are formed being certified in dictionaries forming rather numerous series extremely usual. Thematic variety, the number of somatic phraseologisms are determined by the possibilities of making phrases of somatic lexeme having the biggest capacity of metaphorize. The somatic oeil, ochi, glaz enters the compositions of phraseologisms, expressing the most various nuances of feelings of joy, sorrow sadness, love and relationships among people. Phraseologisms containing the somatic oeil /ochi/glaz in these three languages are characterized by analogies and coincidences which express a large variety of their semantic specific features.

Rezumat

În acest articol se analizează din punct de vedere lexico-semantic unele frazeologisme din limba franceză, română și rusă ce au în componența lor lexemul œil/ochi/glaz. Pe baza somatismelor în fiecare limbă apar unități frazeologice care sunt atestate în dicționare și alcătuiesc serii destul de numeroase și extrem de uzuale. Varietatea tematică, numărul frazeologismelor somatice sunt determinate de posibilitățile de frazeologizare ale îmbinărilor de cuvinte.

Somatismul œil/ochi/glaz intră în componența frazeologismelor, exprimând cele mai variate nuanțe ale sentimentelor de bucurie, tristețe, mahnire, dragoste și relații dintre oameni. Frazeologismele somatice care au în componența lor lexemul œil/ochi/glaz în aceste trei limbi se caracterizează prin analogii și coincidențe exprimând o gamă bogată a particularităților lor semantice.

Problema studierii unităților frazeologice (UF) ale diferitor limbi în plan comparativ persista și actualment în centrul atenției cercetătorilor frazeologi, fiindcă obiectul frazeologiei se caracterizează prin complexitate, contradicții, condiționate de eterogenitatea componenței UF, prezentându-se sub diferite tipuri (8, 9, 11, 12) și posedând anumite particularități necesare pentru studierea sincronică și diacronică a lor.

Frazeologia prezintă prin sine universalitatea lingvistică și în fiecare limbă posedă un specific național care poate să se manifeste prin: 1) sensul UF; 2) modelele sale gramaticale; 3) componența sa lexicală; 4) particularitățile sale de utilizare (4).

Mulți cercetători se referă la problemele corelației formei și conținutului UF (2). Acest aspect este important pentru a distinge elementele sensului frazeologic care pot fi corelate cu componenții izolați și determinate de funcțiile semantice ale acestor componenți (6).

Deci, în acest articol ne punem scopul de a efectua analiza potențialului lexico-semantic al somatismului œil/ochi/glaz din componența frazeologismelor somatice (FS) ale limbilor genetic înrudite – franceză și română și neînrudite – franceză și rusă. Particularitățile FS ca unități ale sistemului limbii constau în originalitatea lor semantică. Somatismul œil/ochi/glaz este unul dintre cele mai active lexeme în procesul de formare a UF, constituind în limba franceză 282 (5) de FS; în limba română – 155 (10) și în limba rusă – 140 de FS (3). Acest somatism este considerat drept centrul activ al limbilor comparate și generează diferite serii de UF. Frecvența lor este mare și exprimă o gamă bogată de noțiuni determinate de valența simbolică a exprimării sensului părților corpului sau a organului omenesc cu care sunt legate diferite manifestări fizice sau psihice ale omului, condiționând și semantica FS (1,2).

Pentru a confirma aceasta, analizăm grupele frazeo-semantică cu componentul œil/ochi/glaz. Masa principală a acestor FS este legată de sensul lexemului œil/ochi/glaz, folosit în calitate de organ al văzului. Aceste FS exprimă o serie foarte bogată de noțiuni concrete. Aici noi redăm pe cele mai importante din ele: 1) „a vedea, a se uita”: jeter l’ œil (sau les yeux sur ...) / a arunca ochiul (sau ochii) la cineva, ceva / brošiti vzgljad na cogo-l. / sau cito-l.; coller les yeux (sau l’ œil sur qn) / a sta cu ochii pe cineva; a fânti (sau a pironi) ochii (sau privirea) pe cineva / ne svoditi glaz s cogo-l.;

2) „a se mira de ceva”: ouvrir de gros (de grands) yeux / a deschide, a face ochii mari (sau roată) / vâțarașciti glaza; ne pas en croire ses yeux / a nu-și crede ochilor / ne veriti svoim glazam;

3) „a simpatiza, a iubi pe cineva”: manger (sau dévorer) des yeux / a mânca (sau a sorbi din ochi pe cineva) / pojirati glazami cogo-l.; aimer comme (sau mieux que) les yeux de la (sau de sa) tête/ a iubi ca ochii din cap (sau ca lumina ochilor) / liubiti cac svet oței svoih;

4) „a urmări atent pe cineva”: avoir (sau garder, tenir) à l’ œil (sau ne pas perdre (quitter) de l’ œil (sau des yeux) / a nu-l pierde (sau a nu-l slăbi, a nu-l scăpa) din ochi pe cineva / ne spuscati glaz s cogo-l.; avoir l’ œil (les yeux) sur qn fânti (sau a avea, a pironi) ochii pe cineva / navostriti glaza na cogo-l.;

5) „a detesta, a urâ pe cineva”: n’ avoir pas d’ yeux pour qn (sau faire un sale œil / a nu avea ochi să-l vezi pe cineva; a nu vedea cu ochi buni pe cineva / smotreti zlâmi glazami na cogo-l.;

6) „a minți pe cineva”: jeter de la poudre aux yeux de qn / a arunca cuiva praf (sau colb, nisip) în ochi / puscati pâli v glaza comu-l.; à tromper l’ œil (sau pour la montre) / de ochii lumii / dlea otvoda glaz;

7) „a dori, a vrea ceva”: levez les yeux sur qch / a-i fugi (sau a-i sticli ochii) după ceva / u cogo-l. glaza razbegaiutsea na cito-l.;

8) „a se supăra (tare)”: le feu lui sort par les yeux / a-i scăpăra ochii cuiva / svercati glazami;

9) „a scoate pe cineva dintr-o încurcătură”: ouvrir les yeux à qn; arracher (sau faire tomber, ôter) le bandeau (sau le voile) des yeux de qn; ôter la paille des yeux de qn / a deschide ochii cuiva; a-i lua cuiva perdeaua de pe ochi / otrâti glaza comu-l.;

10) „a trada pe cineva”: les yeux sont le miroir du coeur de qn / ochii sunt oglinda sufletului / glaza – zercalo duși;

11) „a se gândi mereu la ceva”: avoir qch devant les yeux / a-i sta în ochi ceva / postoianno imeti cito-l. pered glazami;

12) „a uita pe cineva”: loin des yeux, loin du cœur / ochii care nu se văd se uită / s glaz doloï – iz serdța von;

13) „a flirta, a spune amabilități cuiva” / faire les yeux doux (sau les doux yeux); faire l’ œil (sau de l’ œil) à qn / a face ochi dulci / smotreti lascovâmi glazami na cogo-l.;

14) „a-și exprima tristețea, durerea”: pleurer toutes les larmes des (sau de ses) yeux / a-și scaldă ochii în lacrimi; a nu-și usca ochii / vâplacati vse glaza;

15) „a avea o bună vedere”: avoir bon œil (sau de bons yeux) a avea ochi buni / imeti hșro ie glaza; avoir des yeux d’ aigle / a avea ochi de vultur (sau de soim) / imeti orlinâe glaza;

16) „a face cuiva un semn cu ochiul”: battre de l’ œil / a da cuiva din ochi / morgnuti glazami comu-l.;

- 17) „a se trezi”: ouvrir les yeux / a deschide ochii (sau a face ochi) / otrăti glaza;
- 18) „a se uita pe furiș la cineva (sau ceva)”: hasarder un œil / a fura cu ochiul pe cineva / ucrasti glazom cogo-l.;
- 19) „a dormi ușor, cu atenție”: ne dormir que d’œuil (sau dormir les yeux ouverts) / a dormi numai cu un ochi; a dormi cu ochii deschiși / spati s otrâtâmi glazami;
- 20) „a se rușina, a se sfii”: baisser les yeux / a pleca ochii (sau a da ochii în jos) / opustiti glaza;
- 21) „a deceda (a muri)”: fermer les yeux à la lumière; montrer (tout) le blanc des yeux / a da ochii peste cap / zacatâvati glaza;
- 22) „a se învinui unul pe altul; a se încăiera la bataie”: s’arracher les yeux / a-și scoate ochii unul la altul (sau altuia) / faire les gros yeux à qn / smotreti serditâmi glazami na cogo-l.;
- 23) „a se simți rău”: tortiller (sau tourner) de l’œuil; montrer (tout) le blanc des yeux (sau faire des (sau les) yeux blancs / a i se face negru înaintea ochilor; a da ochii peste cap / zacrâvati glaza; v glazah temneet u cogo-l.;
- 24) „a arăta cuiva ceva vădit”: mettre (sau jeter) sous les yeux (sau sur l’œuil) / a-i vâra (sau a-i băga) cuiva ceva în ochi / sunuti pod nos comu-l. cito-l.;
- 25) „a fi indiferent la ceva”: fermer les yeux sur qch; / a închide ochii la ceva / zacrâvati glaza na cito-l.;
- 26) „a fi tot știutor”: avoir des yeux et des oreilles partout; a avea ochi și urechi pretutindeni / imeti povsiudu glaza i uși;
- 27) „a fi lacom, invidios”: avoir les yeux plus grands (sau plus gros) que le ventre (sau la panse) / a avea ochii mai mari decât burta (sau pântecetele) / imeti zavidiușie glaza;
- 28) „a fi vizibil, vădit”: sauter aux yeux (sau crever, frapper les yeux) / a bate la ochi; a fi cu ochi și cu sprâncene / brosatisea v glaza;
- 29) „a fi încrușet, sașiu, strabic”: avoir un œil à Paris, l’autre à Pantoise; avoir un œil à la poêle et l’autre au chat / a fi cu un ochi la slănină și cu altul la făină / imeti odin glaz na nas, drugoi na Arzamas;
- 30) „a fi atent, prudent”: avoir l’œuil au guet; être tout yeux (et) tout oreilles (sau tout œil, tout oreille) / a fi cu ochii în patru; a fi numai ochi și urechi / derjati ușchi na macușche;
- 31) „a fi plângăreț”: avoir toujours la larme à l’œuil; s’en prendre à ses yeux / a fi întotdeauna cu ochii în lacrimi / imeti glaza na mocrom meste;
- 32) „a fi direct, sincer în discuție”: dire ses (quatre) vérités / a spune verde în ochi / sczati pravdu v glaza comu-l.;
- 33) „legea răzbunării sau răsplății”: œil pour œil, (et) dent pour dent / ochi pentru ochi și dinte pentru dinte / oco za oco i zub za zub;
- 34) „la infinit (sau fără sfârșit, neexpresiv)”: à perte d’œuil (sau jusqu’où les yeux peuvent apercevoir / cât vezi cu ochii (sau cât poate cuprinde ochiul) / nascolico hvataet glaz;
- 35) „foarte repede”: en un clin d’œuil; grandir à vue d’œuil; cât ai clipi din ochi; cât te-ai șterge pe la (sau la) ochi; a crește vazând cu ochii / v mgnovenie oca; rasti na glazah;
- 36) „apropiere nemijlocită, directă”: sous les (sau aux) yeux de qn / sub ochii cuiva / pered glazami cogo-l.;
- 37) „degeaba, dezinteresat (de a face ceva)”: pour les beaux yeux de qn / pentru ochi frumoși / radi (sau dlea) precrasnâh glaz cogo-l.;
- 38) „adormind”: les yeux en papillon / cu ochii cârpiți de somn / ne prodravși glaza;
- 39) „aproximativ, circa”: à l’œuil / din ochi / na glaz (sau na glazoc);
- 40) „(cineva) foarte slab”: les yeux lui mangent la figure / au rămas numai ochii din cineva / odni glaza ostalisi;
- 41) „privirea pătrunzătoare”: yeux de lynx / ochi de râs / râsii glaza;
- 42) „ochi mari”: yeux à fleur de tête / ochi bulbucați / racii glaza; glaza navâcate;
- 43) „a plânge”: chier les yeux / a-și uda ochii / vâplacati glaza;
- 44) „a atrage atenția cuiva”: donner (taper) dans l’œil de qn / a bate la ochi / brosit isea v glaza comu-l. etc.

Din analiza exemplurilor prezentate se poate conchide, că majoritatea FS cu componentul *œil/ochi/glaz* din limbile franceză, română și rusă corespund expresivității acestor îmbinări de cuvinte. Această particularitate deosebește plastul FS de alte grupe tematice de UF (1). Coincidența expresivității FS în aceste limbi se explică într-o anumită măsură nu numai prin împrumuturile dintr-o limbă în altă, dar și de legitățile comune ale diferitor factori lingvistici și extralingvistici care au contribuit la crearea acestor apropiate frazeologisme (9), demonstrând și caracterul universal al transformărilor semantice.

FS aparțin celor mai vechi și productive straturi ale frazeologiei. Caracterul și intensitatea dezvoltării anumitor FS sunt determinate de prezența în componența lor a lexemelor somatice a căror capacitate de a forma frazeologisme este diferită și depinde de rolul organului sau a părții corpului omenesc în activitatea de muncă a omului, de simbolica și capacitatea lexemului somatic de a se metaforiza și a se metonimiza, datorită identității de conformare a spiritului omenesc, datorită factorilor lingvistici și extralingvistici.

Analiza semantică a FS este importantă, în primul rând, pentru aplicarea ei în practica lexicografică – la alcătuirea dicționarelor nu numai frazeologice, ci și bilingve, polilingve și explicative, la predarea limbilor străine și la tehnica traducerii.

Așa cercetări efectuate în plan comparativ al diferitor limbi dezvăluie frumusețea fondului frazeologic al acestor limbi, îmbogățesc atât tezaurul poporului, cât și posibilitățile și însușirile frazeologice bogate ale limbilor genetic înrudite și neînrudite.

Bibliografie

1. Crasneanșcaia I. A. Osobennosti frazeologicheskikh ediniț angliiscogo iazâca slujașchih dlea vârajenia celoveceschih ciuvsts i sostoianii v razlicinâh contextah. – Crasnoiarșca, 1969, vâpusc 120 s. 17-31.
2. Dolgopolov Iu. A. Sopostavitelinâi analiz somaticheskikh frazeologizmov (na materiale russcogo, angliiscogo i nemetșcogo iazâcov). – ACD, Cazani, 1978, s. 84.
3. Frazeologicheskii slovari russcogo iazâca. Pod redakției A. I. Molotcova. – Moscva, 1978.
4. Gac V. G. Sravnitelinaia tipologhia frañțuzscogo i russcogo iazâcov. – Leningrad, 1977, s. 262.
5. Gac V. G., I. A. Cunina, I. P. Lalaev. Frañțuzsco-russchii frazeologicheskii slovari. Pod redakției Ia. I. Rețchera. – Moscva, 1963, 1111 s.
6. Melerovici A. M. O sootnoșenii lexicheskikh componentov frazeologizmov s âlementami frazeologicheskogo znacenia. – Problemâ frazeologhii. - Tula, 1976, s. 23-24.
7. Nazarean A. G. Pocemu tac govoreat po frañțuzschi. – Moscva, 1968, s. 381.
8. Purice V. S. Frazeologismele în dicționarele bilingve. – Lexicul și frazeologia limbii moldovenești contemporane. – Chișinău, 1981, p. 223.
9. Roizenzon L. I., Avaliani Iu. Iu. Sravnitelino-sopostavitelinâi, structurno-tipologhicheskii i arealinâi aspectâ izucenia frazeologhii. - Problemâ frazeologhii i zadaci ee izucenia v vâșsei i srednei școle. – Cerepoveț, 1965, p. 22-24.
10. Soloviov V. P. și Soloviova V. A. Dicționar frazeologic moldovenesc – rus. – Chișinău, 1976.
11. Bally Ch. Précis de stylistique. – Genève, 1905, p. 88-97.
12. Boroianu I. Concept de unități frazeologice: tipuri de unități frazeologice. – Limba și literatura. – București, 1974, v. 1, p. 25-34.